

ІЗ ОПОВІДАНЬ ОССІТ.*)

I. Падучі зорі.

Lieben und Untergehen, das
reimt sich seit Ewigkeiten.

F. Nietzsche.

Вечеріло. Захована в глибокім фотелі, одним з тих вигідних меблів, що так і вкривають, так і обіймають вас, в будуарі цілком білим мов сніг, коли би сніг був теплий, вона поринала в мрії.

Все було біле довкола неї, і дуже м'яке, і гарне — і все те було подібне до неї. Вона підперла голову рукою — подібна до блідої рожі, до дуже рідкої, виїмкової рожі, ніжної і білої, незвичайно білої, без рефлексів — а на її лиці тільки її великі зеленкуваті очі були одинокою барвистою плямою.

*) Оссіт — псевдонім молодого французького писателя чи письменки, що здобула собі в останніх роках досить видне місце в літературі. Оссіт пише мало; оповідань „Ilse“, збірка новель „A quoi bon?“ і друга, торік видана збірка „Il n'y a plus d' Iles Bienheureuses“ — ось і весь її дотеперішній літературний доробок. Її літературна фізіономія цікава тим, що лучить у собі французьку грацію, тонкість і ясність рисунка з тужливо-пессімістичним світоглядом Ніцше, але без його цинізму, бруталізму та фальшивого аристократизму. Оссіт нагадує троха А. Доде, тільки без його гумору і блискучої фантазії. Подаємо тут перекладом пару її ескізів, винятих із остаточної збірки. *І. Фр.*

Обік неї лежало кілька книжок і газета з нинішньою датою, п'ятниця 13 падолиста. Вона розвернула її; від самого ранку то за візитами то за кухнею вона весь день не мала часу прочитати газету.

Вона перебігла очима зміст:

З товариства.

Новини з заграниці: з Бразилії.

Палата послів: підмога для опери.

Всячина: Падучі зорі.

І нараз ті остатні слова розбудили в її пам'яті щось таке, що дуже сильно зацікавило її.

Падучі зорі!... Нараз вона побачила себе маленькою дівчинкою, в піковій суконьці, в панчішках і з старою нянькою, що її звали Христиною. І вона ще тямить дуже добре те фантастичне оповідання, що чула на сю тему від своєї сестри Вероніки, тепер уже покійної.

Як глибоко вона вірила тоді в таємничу силу падучих зірок! Ся віра тепер викликала усьміх на її уста. Треба побажати собі щось: приміром, наїсти ся будущего літа багато суніць або зробити ся щасливою властителькою забавки з Синім Карликом, або висловити яке будь подібне і рівно важне бажанє. Тільки — і се був головний сук — треба висловити се бажанє як раз у тій хвилині, коли паде зірка. Вона докладно пригадує собі, як одної ночі вона встала в довгій сорочці, що тягла ся аж по землі, такий, у яку обвивають зовсім маленьких дітей і обвинувши нею свої малюсінські голі ніжки, тихенько, з обережністю Індіянина і з незвичайними хитрощами, вчитаними з книжки — оповідання повного всяких страховин про Червоношкурних — висмикнула ся з ліжка і видістала ся аж на терасу. Там, захищена від усякої безпосередньої небезпеки, вона взяла ся вартувати. Один пан при вечері сказав, бачите, що особливо в отсю падолистову ніч зорі будуть падати густо, як дощ.

Вона ждала добрих двадцять мінут, муркочучи весь той час мов тиху молитву предмет свого бажання, щоб не проминути відповідну хвилину. Бо коли запізниш ся хоч на одну секунду, то всі слова не здадуть ся ні на що і вимовлене бажанє не сповнить ся.

А вона не хотіла бажати собі нічого дитячого, як се чинила її сестра або її приятелька Клярісса. Ні, її замисли сягали висше. „Хочу бути гарною!“ Вона повторила те реченє може з яких пять сот разів.

Сумовитий усьміх промайнув по її устах.

Як же-ж то сварили на неї другого дня, коли побачили у неї страшну простуду; вона в кінці признала ся до свого проступка!

Але якже-ж то байдужно, зовсім стоїчно і спокійно перенесла вона довгі докори Христини і навіть жорстоку конфіскату улюблених книжок Іюстава Емара! Не вважаючи на ніщо, в глибині душі вона була вдоволена, була певнісінька, що її бажанє сповнить ся, бо-ж нарешті, насилу дождавши ся, вона побачила, як падала одна зірка, гарна та пишна, білява зірка. Вона вирвала ся з самого вершка неба і зачеркнула чудовий, широкий лук! І як раз, точнісінько в тій самій хвилі вона вимовила: „Хочу бути гарною!“

Тепер се певне. Її маленьке серденьтко наповняло ся гордощами. Вона буде гарна, гарна як її велика кузинка, ота славна Льора, котру подивляють усі. І її також подивлятимуть усі. І вона також буде королевою балів, так само як Льора, а може ще й більше, бо-ж тут зорі, могучі, неохибні зорі наділяти-муть її своєю красою! А се було її найвисше бажанє, її найвисша мрія.

Вона ще раз усьміхнула ся сумовитими устами, легенькою іронічною усьмішкою.

І справді так воно стало ся! Її бажанє сповнило ся. Вона зробила ся дуже гарною, була королевою незлічимих балів, мала великі успіхи...

Вона взяла ся читати статю на третій сторінці.

— Як дивно — думаєть ся їй — се як раз той сам вечір, із 13 на 14 падолиста. Сьогодні як раз п'ятнадцять літ...

І ще раз її мрії приймають виразні риси. Але вона вже не думає про свої дитячі літа, вона думає про сучасне.

Вона підняла ся і наблизила ся до вікна, але з вікна не було добре видно неба за високими супротилежними

домами. От тим то вона відчинила скляні двері і вийшла на балкон.

В її голові мигнула думка:

— Коли-б я ще сьогодні вірила сему, чого бажала-б я собі сего вечера?

Вона зітхнула. Перед її уявою промайнуло її жите: її шлюб уладжений так, як се випадало її батькам, а далі оте жите безбарвне, одностайне, пусте, без любови і без принади.

Не вже-ж вона не любила нікого? ніколи?

Її серце починає бити троха живійше. „Він“ дуже принадливий... Вона бачить перед собою усьміх його синіх очей.

Та враз їй робить ся якось ніяково — так само, як і кождий раз, коли він дивить ся на неї. Його очі такі гарні... а проте в них є щось... щось черстве, холодне і жорстоке.

Вона глядить на небо.

— Чого-б бажала я? — думаєть ся їй. І вона чує, як у її серці знов оживає віра, те чудове дитяче віруванє, воно вернуло — могутнє, самовладне, чарівливе.

Але всі звiзди, бачить ся, стоять недвижно, тільки тремтять крихітку промінєм.

— Чого-б я бажала?... Щоб він усе любив мене?... Ні, щоб він на правду любив мене!... Бо чому-ж він не прийшов учора?

І вона звільно нахиляєть ся на балюстраді і не бачить зірки, що мигнула і впала.

Потім знов починає думати:

— Так, він любить мене, про се нема сумніву... Але його очі такі холодні!...

І нараз її душу обгоргає смуток.

— Я дуже нещаслива! — думаєть ся їй.

І нараз перед нею немов розпанахано заслону.

— Хочу бути щасливою!... Ось чого треба бажати.

І ось вона повторяє, повторяє ненастанно:

— Хочу бути щасливою!

Велика, розкішна надія надихає її, бо-ж зорі не брешуть!

І ось нараз ціле небо, бачить ся, запало незлічними іскрами, що тремтять і літають; одна за одною вони описують луки, довгі, граціозно вигнуті луки.

Упоєна радощами вона простягає обі руки, нахиляє ся. „Хочу бути щасливою!“ шепче вона. Її очі блищать, а довкола уст мигоче щось мов щастє вічності.

Вона нахиляєть ся, нахиляєть ся, раз-у-раз шепчучи немов магічне заклинанє: „Хочу бути щасливою!“

І ось нараз вона тратить рівновагу і зісковзуєт ся в безодню, мов велика біла птаха.

Зорі, бачите, не брешуть ніколи!

Вона навіть не скрикнула, майже легенько вдарила ся об острій камінь, від чого у неї на виску виступило кілька червоних крапель — і се була знов таки одинока кольорова пляма на її лиці, бо її великі зеленкуваті очі були затулені.

Зрештою вона зовсім не мучила ся і не покалічила ся. Вона так і лишила ся дуже гарною, а на її устах заховав ся усьміх екстази.

Одна бабуся, що йшла обік і була дуже забобонна, присягала ся, що се стало ся тому, „бо сьогодні маємо п'ятницю і д. 13“.

II. Іронія.

Rien nesert de rien. Et d'abord il n'y a rien. Cependant tout arrive, mais cela est indifférent.*)

Th. Gautier.

Усякий раз, коли іронія долі являєть ся мені виразно, в різкім образі, мені згадуєть ся той бідний хлопчище Люї Крессоль.

Се було в часі розрухів, яких наробив був у Альжирі Бу-Амена. Я був тоді поручником при другім полку стрільців у Африці.

*) Ніщо не впливає ні з чого. І в початку нічого нема. А тимчасом усе трапляєть ся, але се байдуже.

Одного дня надійшов наказ вирушити як стій, щоб гонити ворога до Ель-Уед-Фенді. Ми подали ся в дорогу і машерували звільна, широкою стрічкою, не зупиняючи ся три дні і чотири ночі. От тоді то, в часі того безконечного походу я пізнав історію Люї Крессоля.

Він мав 20 літ а виглядав на 15, був дуже малий, саме тільки, що дійшов до військової міри, дуже тонкий, з золотавим волосєм, мов у дівчини, з гарними румянцями, котрих навіть африканське сонце не встигло присмалити, і з великими синіми, задуманими очима. Він був дуже чемний, надзвичайно чемний — річ сьмішна у африканського стрільця. Його лице мало завсеїди якийсь вираз, що не тут його місце, що се хтось на сьміх перебраний за вояка і висаджений на великого, білого коня. А що у него ще більше ніж у иньших було охоти до снання, то я поставив свого коня обік його і ми в ночі почали балакати.

— Ну, Крессоль, швидко ти будеш вільний — мовив я.

— Так, пане поручнику. От то моя бабуся буде тішити ся !

Я запитав його: — А щож ти робитимеш, коли будеш вільний ?

Його дитяча постать набрала якогось урочистого виразу і він промовив дуже поважним голосом:

— Я одержу спадщину, пане поручнику.

Ся відповідь розвеселила мене дуже. Я подумав, які то різні пропорції приймає одна і та сама річ відповідно до людини, що дивить ся на неї. І так для сеї нерозвитої душі яка небудь ферма з коровами і свиньми, що дістанеть ся йому в спадку, являєть ся чимсь дуже великим і факт — одержати в спадку сї маловарті речі є для него якимись сьвятощами.

Я відповів з нехотя: — О, ти дістанеш спадщину !

Він відповів тим самим набожним тоном: — Так, пане поручнику. От то моя бабуся буде тішити ся !

Він повторяв ті стереотипові слова притишеним голосом, мов рефрен колиської пісні. Сей вояк заховав у собі вдачу малої дитини. Порушений тим я запитав:

— Ти дуже любиш свою бабусю ?

— Чи дуже люблю її? Мій Боже! Чи дуже люблю її!... Сеж головню задля неї я тішу ся тою спадщиною.

Гарний собі був сей воячина з тими ясними очима повними щирости. Він говорив далі:

— Я хочу купити для неї на її старі літа гарну палату, таку як мають багаті бабусі!

Я зирнув на него остовпілий. Але в тій самій хвилі я зрозумів, що се сон зломив бідного хлопчища і що він висловлював свої сонні мрії. Та про те я запитав його попросту:

— А кілько-ж ти дістанеш тої спадщини, мій хлопче? Він відповів: — Я одержу три мільйони.

І він розповів мені дуже дивоглядну історію, одну з тих щасливих і рідких пригод, що трапляються раз на сто літ і видаються такими неправдоподібними, що люди називають їх „пригодами з романів“. Се несправедливо, бо пригоди дійсного життя бувають нерозумніші, ще більше несподівані, як пригоди в книжках.

Якийсь Крессоль вивандрував колись до Індії, вмер там і лишив своїм своякам спадщину в сумі 60 мільйонів. А що їх було для поділу сеї суми 20—20 малих Крессолів, кузенів Люї — то на кожного з них випадало по три мільйони.

Се видалось мені таким фантастичним і неправдоподібним з кожного погляду, що я не хотів вірити. Але він показав мені всі свої папери в найкращім порядку: листи французького конзуля, далі листи нотаря — цілий акт в повні автентичний і комплетний. І з дивним браком самолюбства він повторяв:

— Але-ж то моя бабуся буде тішити ся! Вона-ж так набідувала ся, особливо від коли я пішов до війська.

Він гестиклював живо на своїм білім коні і зовсім не мав охоти спати, впиваючи ся своїм дивоглядним щастем.

Я ніколи не забуду того щасливого лица, осяяного зорями, тими мовчазливими, тихими зорями, що немов дивили ся на наш похід. І крізь глухий гомін та ненастанний шум, який справляють коні в поході, я все ще чую сей радісний голос, як він вимовляє:

— Три мільйони, пане поручнику! Три мільйони! Се багато грошей, не правда? Се така купа грошей, як у Ротшільда! Кілько би з них можна видавати день-у-день!

Я ніколи не бачив на людському лиці такої безмежної і повної радості.

Всю ніч він снував проєкти, що то він робити-ме, як буде свободним.

Другого дня у нас була битва. Се був мій перший огонь. Ще доси я пригадую собі дуже докладно те дивне почуття, яке тоді заволоділо мною. Мені було дуже зимно; мене проймав той прикрий і дошкульний холод, що походить із величезної втоми та довгої безсонниці. Я не міг ніяк отрясти ся з одубія — страшного одубія, що стисало мій череп, мов здоровенна жменя якогось велетня. Я нерішучо, якимсь неясно і троха неспокійно запитав себе, як буду вести себе підчас битви? Чи може мене опанує страх? Але скоро я побачив ворога перед собою, того ворога швидкого, невловимого мов привид, у білих бурнусах розпущених на вітер, що летячи шелестіли під синім небом мов хоругви, з тими тонкими, довгими стрільбами мов тиками, з тими хрипливими та пискливими окриками... Коли я почув ті особливі тони, той жалібний свист, який справляють кулі на леті — мій Боже! Тоді я зрозумів, що страх не опанує мене!

В мнї не лишило ся ані крихітки того, що мучить і нївечить нас у житю. Я почув себе неособовим, сильним, згущеним у одну-однієньку могутню ідею: зберегти житє моїх двадцяти пяти вояків. Я ані на хвилю не подумав, що можу вмерти, я забув про се цілковито. Я тільки хотїв, щоб моїх двадцять і пять вояків не померло з моєї впни.

Довкола нас літали кулі з острим свистом, з близька і з далека. Їх було без ліку, вони налітали ненастанно, брєнячи, сичачи, звільна або нагло; вони наближали ся, минали, віддалювали ся з якимсь любим, проймаючим, дивним дзлжчанєм; часом одна з них падне сухо і ко-

ротко, то знов иньша бренть тихо, *crescendo*, довго і неясно. Здавало ся, мов нас обсіли нараз якісь незримі духи, легкі, насьмішливі, жорстокі — се був несказаний і страшний гомін чогось живого ось тут довкола нас, поміж нами, чогось величезного і незримого.

Побивши значне число тих невірних і розсипавши решту по пустині ми стали спочивати, і в тій хвилі мені пригадав ся малий Крессоль. Я почав шукати його, але зразу не міг знайти його. З моїх людей три були ранені; один умер швидко по тім, бо куля розломала йому хребетний стовп.

Другий, на імя Дю, видужав досить швидко, діставши копитом у живіт. В кінці третій, що звав ся Кляншар, мав дивне щастє: він завдячував житє своїй військовій книжочці, котру зложив був у двоє і сховав на груди. Куля провертіла всю книжочку і сплющила ся на остатній обложці. Він потім заховав її собі як дорогоцінну пам'ятку.

А Крессоля не було. В кінці я знайшов його простертого на землі, з кулею в правім легкім. Але на його лиці грав усьміх.

— Се нічого, пане поручнику! Я видужаю і таки візьму спадщину!

Сеї ночі він лежав під моїм шатром, поганеньким малим шатром, чотирокутним, тісним, низьким, у котрому або надто холодно, або душно. Він лежав обік бідного Бре, що швидко вмер.

Другого дня я пішов побачити його. Він ще всьміхав ся тим своїм щирим усьміхом, а в його тусклих очах блимало щастє.

— Все дуже добре, пане полковнику, все дуже добре! — мовив він. Але говорячи він плював кровю. Його поклали в носилки і ми рушили назад до Аін-Сафрі.

Страшні ті носилки, ті іронічні колиски зроблені для людей, для бідних вусатих дітей, що мають умирати! Се

передчасні домовини, пародії дитячих забавок при вході в могилу. Вони дуже болючі, дуже жалібні, ті великі карнавалові колиски. Не похиляється, не всміхається над тобою нічне любе лице — тільки одна жорстока Бабуся-успокійниця, смерть із сонливими очима вколисує тебе.

В часі цілоденного походу я не міг займатися Крессолем, але я поручив його лікарєви. Аж над вечір ми зупинилися на ново і я забажав побачити бідного малого мільонера. Коло носилок я станув, завагався. Моє серце стислося перед сьм закритим віком. Я не тремтів підчас битви, але почув страх перед отим замкненим віком. В кінці я промовив лагідно :

— Крессоль, мій хлопче !

Велика мовчанка в нутрі носилок.

Тоді моя рука, тремтячи злегка, відкрила помалу парусинове віко. Він чяпів у носилках скулений у двос, поморщений мов вялена риба. Його сині очі отворені мали вираз дикого перестрашу.

Він умер, так як умирає багато иньших підчас тих страшних поворотів після битви, на тім проклятім, варварським цвинтаровім шляху. Йому дали згинутися як собаці, без крихти повітря, без краплі води. Але в руках він держав зложені в гарнім порядку свої папери про мільонову спадщину.

Мене обхопив гнів, безспльний, п'яний гнів на жорстокість людської долі, на глупу жорстокість, на злобну іронію долі отсего чоловіка !

Його поховали того самого вечера, коли добре потемніло, щоб Араби не підгледіли се місце. А що зовсім не було можливо випростувати його тіла, то мусіли поховати його так, як був, у сидячій поставі, в дивовижно малій, квадратній паці.

Йому виконали дуже глибоку яму.

III. Жорстокість.

Viele sterben zu spät und
Einige sterben zu früh.

F. Nietzsche.

Оперши ся ліктями на поручє Понте Веккіо (старого моста) Сент Джон де Трасі роздивляв ся довкола. Було дуже горячо, а соняшне промінє танцювало по поверхні зеленкуватої води.

Ліворуч, мов пустивши корінь в ріку, піднимали ся нерівні доми, жовтаві або брудно білі, троха понурі або ясні, подіравлені всюди, в незлічимих місцях, вікнами всяких розмірів, різних і дивоглядних форм. Там були малі, круглі віконця в середині якогось старого склепленого лука, далі довгі, широкі, малюсінькі аж до квадратових дахових віконець, таких маленьких, що, сказав би, в них ледво є на стільки місця, щоб достарчити досить повітря для одної квітки. І все те без ніякісінької симетрії, в таких місцях, де того найменше можна-б ожидати, так як у тих комічних рисунках, що рисують малі діти. Були там також дуже тісні бальконики, а десь не десь зелені стори.

Високість домів була також забавно неправильна: деякі були дуже довгі, иньші зовсім низенькі, иньші худі-худі, мов карикатура Англічанина і вузкі до неправдоподібности, знов иньші значно ширші, з видом троха ситійшим; а на всіх були невеличкі дахи, навислі так, як дашки кашкетів над чолом.

Мали ті доми свій особливий вираз і, бачилось, були обтяжені всякого рода нещастями і слабостями. Один, троха грубенський, подавав на горбатого; другий, бачилось, був хромий; був один кривоногий; один маленький, низенький, виглядав мов безногий каліка на відпусті. Але всі ті їх слабости були якісь веселі, збуджували сьміх. Обсипані соняшним промінєм, пречудово погані і артистичні ті доми було абсолютно роскішні для ока, як ні один иньший закуток у Фльоренції.

Сент-Джон де Трасі розумів вираз тих домів, але час від часу він озирався і його зір бігав по Понте Веккіо. Він виняв годинник.

— Вже шеста — промовив стиха — вона сказала, що буде о п'ятій.

І він знов почав вдивлятися в три мости на Арно, що були перед ним, і далі, геть на краю обрію, в синій гори. Але він не бачив ані ріки, ані домів-калік, та за те дуже виразно бачив той салон у віллі Норі, де у-перве спіткав свою долю.

Він і доси почував ту дивну радість, яка опанувала його тоді, коли побачив сю жінку з очима мов сині аксамітки на білім тлі. Вона була рудава — може підмальована, але се не шкодило, бо її тіло було дивно біле. В руці держала чашку чаю і не вважаючи на довгі рукави, що обтискали її руку, вона порушувала ся вільно і зручно, так як майже всі жінки, що привикли до тої невеличкої невинності — пити чай стоячи і держати ще дещо в руках.

Вона була на прочуд зграбна, а її незвичайна постать була дивно гарна і видавала ся високою задля сукні з довгим треном з дуже м'якого шовку, коліру ярко пурпурового, що виглядав мов почервонілий фіолет.

Не було нікого більше в тій кімнаті, тільки вона — вона і склеплена стеля покрита старими фресками з *cinquecento**) ; тільки се стеля і се жінка були однаково артистичні.

Коли де Трасі побачив її, він власне розмовляв з гарною леді Честер, милою особою, що все мала серце на долоні, а долоню дуже велику і все отворену.

В тій хвилині його розмова зробила ся баламутною і він видивив ся, дійсно очарований сею фіолетовою появою. Все було гармонійне у тої жінки, коліри і пози, рухи і матерії і її довгі білі руки, що инколи опускали ся на пурпурову сукню, видавались йому незрівняним малярським мотивом.

*) *Cinque-cento* називається в італійській історії XVI вік, час найвишого розцвітту італійської штуки. *Ред.*

— На кого се ви так видивили ся, Сент-Джон? — запитала леді Честер і обертаючи ся на своїх великих ногах зирнула в той бік. — А, на паню де Клев? Ну, як вона вам подобаєть ся? Я не люблю таких ексцентричних осіб.

— Хто такий та пані де Клев? — запитав він.

— О, варіятка! Вона дуже богата... Австріячка, здаєть ся, її мати була Французка... Говорять про якусь історію... Так, у неї є муж, нудяр, зарозумілий, ідеально глупий... Дехто дуже подивляє її, та по моему вона сьмішна і язиката. Так, так, вона збудована чудово і знає се дуже добре, але-ж одягає ся по просту неприлично. Але не ласкомте ся на неї, мій любий, з нею нічого не порадите, навіть ви. Розумієте? Нічого не порадите! Се не жінка. Вона обридливо вчена, малює, пише — просто страхіте, не правда? Вона ні про що не думає, тільки про гармонію колірів своїх суконь і свого тіла, і малює ся. Вона вдає з себе жінку якогось вишого типу, бо ніколи не мала любовника — а про те вона не живе зі своїм мужем. Вона не любить мужчин! Надто вона сентиментальна, велика еґоїстка і дуже *conceited**) — ось що!

— Представте мене їй — мовив Сент-Джон де Трасі.

— Але-ж кажу вам, що з нею не порадите нічого.

В його очах грала веселість; крайня глупота все забавляла його; він бавив ся нею артистично, як чимсь скінченим у собі, далеко ліпшим від мирного ума. І він відповів супокійно:

— Але-ж дорога леді Честер, часом чоловік любить побалакати... для відміни!

— Де Трасі бажає балакати! Новий Сент-Джон відкриваєть ся нам! — скрикнула вона.

— Мій Боже, дорога пані — відповів Сент-Джон флегматично — я все силкую ся пристосувати свою поведінку до поведінки і до смаку тих осіб, серед котрих обертаю ся...

— Імпертімент! — скрикнула леді Честер.

Він зробив дуже невинне лице і запитав:

— Значить, пані, ви справді не хочете представити мене?

*) Зарозуміла.

— Але-ж я не можу, я не знайома з нею, з сею комедиянткою!

Він поклонився і відійшов від неї і подав ся в напрямі до пані де Клев.

Добра містріс Кей, пані дому, була так занята роздаванєм чаю, що не можна було їй подумати про те, щоб на хвилю перервати їй се занятє, а зрештою він не знав нікого в тім салоні, бо тільки вчора прибув до Фльоренції.

І от він постановив чекати і оперши ся о стіну, обернений лицем до неї, він придивлявся їй. Вона все держала руки звисні, без рукавичок і з далека дивилася в вікно, з виразом неприсутної. Її великі, темносині очі були мов мертві. Сидячи троха осторінь, з далека від купки иньших, що пили чай в негармонійних поставах, вона виглядала мов велика, чудова та невжиточна квітка серед ярини.

Він не зводив з неї очей і його артистична душа була причарована. Звільна, сам не знаючи, коли й як, він наблизився до неї. І в тім нараз пані де Клев усміхнулася ся якимсь здержаним, мимовільним, троха ущипливим усміхом. В її чудових очах знов заясніло жите — вона зирнула на него. Потім, по хвилі вагання вона промовила:

— Я чула все, що оповідала вам леді Честер. А що вона змалювала вам мене як ексцентричку, то хочу бути раз такою і звільнюю вас від того, щоби хтось представляв вас мені.

Він завважив, що її голос був як раз такий, який повинен був бути, якого він ждав, в повній гармонії з усею її появою, так як і все у тої жінки. Вона говорила далі.

— Зрештою ви не потребуєте представляти ся мені, пане де Трасі. Я знаю вас від давна через вашу тітку, одну з моїх рідких і найліпших приятельок, у котрої я навіть сьогодні маю вечеряти. Леді Теквіль багато говорила мені про вас. Вона дозволяє мені добирати колірів моїх суконь, вибачає мені злочин писання і навіть звиняє мене за те, що в мене нема любовників... Леді Честер забула ще сказати, що я поступаю некорректно: ось вам і проба такого могого поступка!

І вона почала сьміяти ся дуже гарним, троха сумовитим сьміхом.

Так почала ся їх знайомість. В его памяти все те було, немов стало ся вчора, хоча від того часу минув рік і ще й місяць.

Від того дня вони видали ся день у день, то в її помешканю, то у їх старій спільній приятельки. Вони разом звиджували галерії, з тим глибоким розумінєм штуки, що злучувало їх обоє, а по полудні вони їздили за місто. Але найліпше в цілій Фльоренції вона любила вид із отсего Понте Веккіо. Інколи вони приходили сюди обоє і оперши ся ліктями на поруче вдивляли ся в ті неоднакові дома.

Сент-Джон зажмурих очі потапаючи в споминах. Він знов переживав той одинокий місяць свого життя, той дивний місяць без завтра, зовсім не подібний до всего, що переживав він доси. Він любив її, любив безумно, і ще й доси не перестав любити. А про те Бог один знає, який легкомисний був отсей де Трасі. Його завсіді дуже пестили всюди, бо у него було лице дуже вродливе, а особливо крайна байдужність. Через те ні одна красуня не бувала для него недоступною і ніколи він не любив одну жінку довше, як 15 днів, а дуже рідко любив на раз лиш одну. Аж отся нагнула його в ярмо!

Все у неї подобалось йому до страти розуму, а особливо чарувала його її супокійна байдужність, не штучна, але зовсім щира. Він переконав ся, що вона інтелігентна в дуже високій мірі.

Перший раз, коли він заговорив їй про свою любов, вона всьміхнула ся тим своїм сьміхом мимовільно троха ущипливим, а потім промовила:

— Як би се була правда, то се було-б сумно. Але що се неправда, то ви преспокійно могли ошадити собі сего клопоту і не вважати мене за таку глупеньку, щоб я повірила сему.

Але в тих словах „як би се була правда“ чуло ся стілько болю, що він не сьмів довше настоювати на неї. Іншим разом вона відповіла йому:

— Не псуйте-ж нашої гарної гармонії душ. Знаєте добре — добра леді Честер упередила вас — що зо мною не порадите нічого... навіть ви.

От так він закохався в ній зовсім на серію. Вона здобула його, отся жінка, без ніяких заходів, мов якимись чарами; вона прикріпила його легкокриле серце своєю холодністю, так як прикріплюють метелика на шпильці. Вона не позволяла ніколи, щоб він говорив їй про свою любов. Зрештою вона була у всьому така добра, така ласкава для него, і то для него одного!... Вона розуміла все, відчувала штуку особисто, глибоко, оригінально, не з чужих слів, і з тим усім була так дивно хороша!

По місяці вона виїхала з Фльоренції.

День перед виїздом у них була остатня стріча. Се було вечером. Вони звільна проходили в теплім повітрі. Він говорив дуже швидко, жалібно, понурими, уриваними фразами.

— Коли побачу вас знов? Де буду міг бачити вас?

Вона не відповідала. Вона йшла обік него і, бачилось, не чула його слів, а її очі мали такий вираз, немов би вона була душею десь далеко.

— Ах, Боже мій! Не можу повірити сьому. Завтра, завтра вас не буде тут! Не побачу вас тут, ви не будете говорити до мене, не будете всміхати ся до мене! Але-ж се страшно, страшно! Що я робитиму?

І він запитав нараз:

— Не вже ви ніколи, ніколи не полюбите мене?

Вона подумала хвилику, а потім промовила сумним, троха втомленим голосом:

— Коли-б я могла любити кого небудь, то певно полюбила-б вас. Але, бачите, я не можу вірити в любов, не можу любити. Я багато роздивляла ся довкола себе, ще малою дівчиною... Моя мати була дуже нещаслива, і той, кого вона любила, знівечив її жите. Всюди я бачила тільки егоїзм, що прикривається маскою любови, і все се була тільки пародія, бачте!... Я допевнила ся, що все те таке погане, таке брутальне... як би ви знали!... і таке фальшиве! І звільна я дійшла до переконання, що любов така, яку бачу в своїх мріях, не існує зовсім. Я зрозуміла, що

завсїгди одно з двох мусить терпіти, що тільки лихі жінки бувають щасливі, тільки такі, що не мають серця і заставляють иньших плакати — а я не маю в собі материялу на таку лиху жінку. От тим то я ніколи не хотїла особистого досьвіду, бо страшенно бою ся терпіня — водїла-б далеко краще вмерти відразу. І так само я дуже бою ся зробити лихо комусь иньшому. Ні за що в сьвітї я не хотїла-б бути ані жертвою, ані катом. Оттим то я зробила себе зовсім байдужною, замкнула своє серце проти всяких любощів, полюбила тільки штуку і думку — і може ще себе саму. Здїбність до любови завмерла в моїм серці. Я не можу — розумієте? — не можу! Зрештою на мій погляд жите не дуже то й цікаве...

Він дивив ся неї з великим смутком. Йому здавало ся, що чує промову покійника, а тим покійником було її серце. В кінці він промовив:

— Все те правда, що ви думаєте про любов, правда взагалї... Але-ж Богом клену ся вам, я люблю вас! Я радо вмер би за вас.

Вона всьміхнула ся своїм дуже дивним усьміхом.

— Як би то було небезпечно, коли-б я повірила — промовила ледво чутно.

— Але чому-ж не хочете вірити менї? — промовив він чуло. — Що маю зробити, щоб ви повірили?

Вони дійшли до Понте Веккіо і оперли ся ліктями на поруче, обернувши ся плечима до прохожих.

— Добре — мовила вона — я скажу вам. Сььогодні маємо 7 цьвітня. За рік приходьте сюди, на се саме місце, о сїй самїй годинї — і я прийду — і тоді скажу вам — скажу вам, чи можу любити вас...

— А до того часу?

— Ви не побачите мене, не повинні писати менї. До зобаченя, Сент-Джон, або може: прощавайте! Я прийду на певно, хиба-б умерла.

І вона пішла своїм чарівним ходом. Він бачив ще її сукню в синї смужки, дуже простеньку, а в кінці бачив, як соняшне промінє заломлювало ся в її золотистому волосою.

Пів до семої! Ні, вона не прийде! Все пропало!

Великий, пекучий біль звільна опановував його, погашуючи промінчик за промінчиком надії, що блимала ще в душі. Вона сказала: „Прийду на певно“ — а одна з її хиб була та, що не брехала ніколи.

От тим то він ніколи не сумнівав ся, що вона прийде; одного тільки він бояв ся, перед одним тремтів — яку відповідь почує від неї. Але поперед усього він бажав, щоб вона прийшла. Побачити, побачити її! побачити її високу, ненаглядну, незрівнану постать, її сині, сумовиті очі, її рот з ущиливою усмішкою. Побачити її! Ох, раз іще побачити її, навіть хоч би вона мала потім знівечити всі його мрії так як чоловік нівечить квітку в пальцях.

Бо він не забув про неї ані на хвилину. Він піддався, не силкувався побачити її весь рік, але його любов лишила ся така сама, незмінна, глибока і могутня. Ах, недовірлива! Тепер вона буде могла повірити, повірити в його любов! Він був гідний її!

Він стиснув голову долонями, щоб опанувати бурхливе чутє. Змеркало ся. Повищерблювані дома набрали понурого вигляду, немов дразнили його якимись поганими пиками. Віяло холодом.

Нараз чиясь рука спочила на його рамени. Він прокинувся, обернувся і побачив графа Лябрікоті.

— А, Сент-Джон! Ти у Фльоренції! А я й не знав нічого. Що ти поробляєш тут?

Трасі, що не був би навіть мусі зробив нічого злого, почував у собі охоту вбити сего пана. Лябрікоті так похилив ся на поруче — вода була так близько — а вона певно ось-ось надійде. Та про те він буркнув:

— Я приїхав сьогодні рано.

— Ах, дуже добре, все вияснено! — промовив Італіянець і поплескав його по плечі на знак особливого вдоволення.

— Ах, але ти ще не знаєш сумної новини!

Сент-Джон запитав з невдоволеним видом, посилаючи до чорта пана Лябрікоті з його новою — що скаже вона,

коли побачить його в розмові з отсим туманом! — бо тепер він знав на певно, що вона прийде — і як він міг сумнівати ся про се хоч би на хвилину!

— Щож се за сумна новина? — запитав Сент-Джон. Сей відповів:

— Пригадуєш собі гарну графиню де Клев? Еге! Отже вона прибула вчора до Фльоренції, а сьогодні рано вмерла.

На видокрузі погасло сонце. Запала ніч. І в тій хвилі йому видало ся, що його серце так само згасло, нагло, так як коли би хто здмухнув свічку.

З французького переклав

Ів. Франко.

